

VORDENS VERLEDEN

PLAATSJE DENNENBOOM DOOR GERDA ROSSEL

De Wildenborcher

Juni 2012

Bewoners van het plaatsje
Dennenboom

Gerda Rossel

DE BEWONINGSGESCHIEDENIS VAN HET PLAATSJE DENNENBOOM

Herman Eggink was niet de eerste Wildenborcher die naar Amerika ging. Zoals we al eerder zagen had de familie Levenkamp van het *Bouwhuis* (*Koetshuis*) dertig jaar eerder de grote sprong reeds gewaagd, en twintig jaar voor hen de familie Marks, die voor hun vertrek enige tijd op *Dennenboom* (Vennemansweg 4) had gewoond. Van de familie Levenkamp heeft Herman veel steun gehad, maar van contact met leden van de familie Marks is niets gebleken.

Voor- en achteraanzicht van *Dennenboom*, in 1960 geschilderd door Albert Michael Jörissen (*Rotterdam 1886, †Zutphen 1971).

Wat dit plaatsje *Dennenboom* betreft, volgens het bevolkingsregister uit 1830 was de naam van het huis "het *Dennenboom* voorheen *Starink*". De eerste naam houdt vermoedelijk verband met de veldnaam *Dennenmaatje*², zoals het huis nu genoemd wordt, maar welke *Starink* hier vernoemd werd is niet bekend³.

De vestigings- en bewoningsgeschiedenis van de plaatsjes rond de Vennemansweg (*Dennenboom*, *Draaijershuis*, *Armenhuis*, *Venneman* en *Hoekhuis*) is ingewikkeld⁴ en nog niet geheel opgehelderd. Vast staat dat *Dennenboom* in 1806 werd bewoond door Jan Albert Meulenbrugge⁵ en zijn vrouw Jenneken Bannink, die in dat jaar weduwe werd.

- 1 Jörissen was huisschilder te Vorden en tevens kunstschilder. Hij schilderde o.a. landschappen, stillevens en bloemen, en ook enkele boerenhuizen in de omgeving van Vorden (zie J. Kroneman-Jörissen, 2006. 'A.M. Jörissen, Huis- en Rijtuigschilder'. In: *Bedrijvigheid in Vorden in de 20e Eeuw*, pp. 218-220. Vorden: Oudheidkundige Vereniging 'Oud Vorden').
- 2 Naast het huisperceel bevond zich een dennenbos, wat de naam *Dennenmaatje* zou kunnen verklaren. De naam *Dennenboom* verwees mogelijk naar een markante dennenboom bij het huis, maar het is ook denkbaar dat de ambtenaar van de gemeente de naam *Dennenmaatje* niet goed verstond, en er *Dennenboom* van maakte. Ook kan niet uitgesloten worden dat er iemand heeft gewoond met de naam *Denneboom* (uit Ruurlo of Laren), of die afkomstig was van een plaatsje *Denneboom* in Verwolde of Ruurlo.
- 3 Er woonden destijds meerdere Starinks en Starings in Vorden. De naam komt het (*Groot* of *Klein*) *Starink* in Warken.
- 4 Vanwege frequente en soms slecht gedocumenteerde huisnummerwijzigingen, veroorzaakt door nieuw gebouwde of opgeheven huizen en door al dan niet tijdelijke bewoning van de Kamers, die een eigen huisnummer hadden (veel boerderijen kenden in die tijd dubbele bewoning, het hoofdwoongedeelte werd dan aangeduid met "Keuken" en het inwonersgedeelte met "Kamer"). Nog ingewikkelder waren de verwantschapsrelaties tussen de bewoners van deze en nabijgelegen huizen. Omdat familiebanden vaak van belang waren bij het vinden van een "plaats" speelden ze ook een rol bij het kiezen van een huwelijkspartner. Zo kan de vestiging aan de Vennemansweg van Jenneken Meulenbrugge-Bannink en haar broer Reint Bannink, evenals de inwoning van achterneef Garrit Weulen Kranenbarg bij Jenneken's zoon Garrit Jan Meulenbrugge, verklaard worden door de verwantschap tussen de families Meulenbrugge-Weulen Kranenbarg-Kamphuisen en Bannink-Hartelman-Horstman (zie hieronder).
- 5 Jan Albert Meulenbrugge (*1753 op de *Bult*, tegenover de *Wientjesvoort*, †1806 op *Dennenboom*) was in 1778 getrouwd met Jenneken Bannink (*Ruurlo 1752, †1822 op *Dennenboom*), en het echtpaar kwam tussen 1793 en 1806 op *Dennenboom* wonen. Jenneken was een dochter van Reint Bannink op het *Jan Banninkshuis* (Giesenkampweg 2) en een zuster van Reint Bannink (*Ruurlo 1759) op het nabijgelegen *Venneman* (Vennemansweg 2). Jan Bannink (*Ruurlo 1751), de broer van Jenneken en Reint, bleef op het naar hem genoemde *Jan Banninkshuis* wonen.

In 1814 blijkt dat dochter Fredrika bij haar moeder is komen wonen en dat zoon Garrit Jan⁶ het nabijgelegen *Draaijershuis*⁷ heeft betrokken (en gebouwd?).

Moeder Jenneken overleed in 1822 en het huis brandde in 1824 af, om in 1826 te worden herbouwd. Fredrika heeft nog enige tijd in de Kamer van *Dennenboom* gewoond en trouwde in 1828 met Hendrik Jan Flinkers⁸ uit Ruurlo. De Keuken en later ook de Kamer van het huis verhuurde ze aan Andries Nijenhuis⁹ (ca. 1822-1827), Jan Mokkink¹⁰ (1826-1836), Engbert Bannink¹¹ (1826-1828) en Hendrik Hartelman¹² (vanaf 1836). Fredrika overleed in 1838 (te Ruurlo), haar drie kinderen tussen 1830 en 1841 en haar man in 1846, zodat het huis vermoedelijk is verkocht aan Garrit Meulenbrugge op *Klein Laar*, die vanaf 1853 de pachtheer blijkt te zijn.

De familie Hartelman vertrok in 1868 naar de Stuwijk en werd opgevolgd door *Jan Marks*¹³, een timmerman die af en toe voor Lindenschot¹⁴ op *Klein Laar* werkte en wiens grootvader Henricus Marx¹⁵ uit het vorstendommetje Solms in Hessen (Duitsland) afkomstig was. Het lijkt hier om een (typische?) migrantenfamilie te gaan waarvan de leden overal waar ze maar konden werk probeerden te vinden, want Henricus' zoons zwermden —meest als arbeiders— uit in de wijde omgeving (Warnsveld, Steenderen, Voorst, Vorden). Eén van die zonen was Jan's vader, Jan Willem Marks, die blijkbaar nogal veelzijdig was, want hij staat te boek als arbeider, koetsier, broodbakker en metselaar en schijnt, net als zijn broers en later zijn zoons, nogal wat

- 6 Fredrika Meulenbrugge (*Warnsveld 1793) en Garrit Jan Meulenbrugge (*Vorden 1779). Garrit Jan was wieldraaier (wielenmaker) van beroep en had daarvoor gewoond in de Kamer van het *Pardijs* (Horsterkamp) te Vorden.
- 7 Dit was het oorspronkelijke *Draaijershuis*. Het stond tussen *Venneman* en *Dennenboom* en werd in 1872 afgebroken. Het huidige *Draaijershuis* (Vennemansweg 1) stond aanvankelijk bekend als *Armenhuis*, en werd rond 1848 gebouwd door J.I. Brants van de Wildenborch, en wel aan de andere kant van de weg, recht tegenover het oude *Draaijershuis*.
- 8 Hendrik Jan Flinkers (*Ruurlo 1783). Hertrouwde reeds vier maanden na het overlijden van zijn eerste vrouw, wat doet vermoeden dat Fredrika in dienst was bij de familie Flinkers en bij haar huwelijk al in Ruurlo woonde.
- 9 Andries Nijenhuis (*Vorden 1790), een neefje van Hendrina Jansen-Nijenhuis op het nabijgelegen *Veldhuis* (in 1813 gebouwd op de plaats van het huidige *Koskamp*, Sekdijk 1, en in 1836 omgewaaid). Vertrok in 1827 naar het *Spalder* (Wiersserbroekweg 2).
- 10 Jan Mokkink (*Hengelo 1780). Ruilde in 1830 met Hendrik Hartelman, die daarvoor in de Kamer van 't *Jan Banninkshuis* woonde.
- 11 Engbert Bannink (*Vorden 1795), zoon van Fredrika's oom en buurman op *Venneman*.
- 12 Hendrik Hartelman (*Vorden 1803 op *Boerstede-Kamer*, bij 't Medler) was in 1827 getrouwd met Christina Horstman (*Vorden 1803) van het *Jan Teunissenhuis* (Reoordweg 1). Het jonge paar woonde de eerste drie jaren van hun huwelijk in de Kamer van het *Jan Banninkshuis*. Hun zoon Hendrikus Hartelman (*Vorden 1831) bouwde in 1868 het huis aan de Stuwijk no. 5, dat nog steeds *Hartelman* wordt genoemd, hoewel het al sinds 1908 wordt bewoond door de familie Wentink. Christina Hartelman-Horstman zou in 1836 haar zuster Janna (*Vorden 1808) tot buurvrouw krijgen, toen deze trouwde met Garrit Hendrik Bannink (*Vorden 1802) op *Venneman*. Hendrik Hartelman's zuster Berendina (*Vorden 1803) was, om het allemaal nog ingewikkelder te maken, in 1824 ingetrouwd op het *Jan Teunissenhuis* met Jan Derk Horstman (*Vorden 1796), een oudere broer van Christina en Janna. De bewoners van *Hoekhuis*, *Dennenboom*, *Draaijershuis*, *Venneman*, *Jan Banninkshuis* en *Jan Teunissenhuis* behoorden tot de weinigen in de buurtschap die eigenaar waren van het plaatsje dat ze bewoonden en bewerkten. Dit eigendom gaat vermoedelijk terug tot de verkoop van de Wildenborch rond 1757 door Willem Otto Frederik Quadt von Wickrath. Hierbij kwamen o.a. *Kamphuizen* en *Giesenkamp* in handen van bemiddelde families uit Zutphen en Vorden. Het *Jan Banninkshuis* werd daarna van *Giesenkamp* afgesplitst en verkocht aan de pachter Reint Bannink of diens schoonvader (Reint was getrouwd met een dochter van de pachter op *Giesenkamp*). Mogelijk hoorden de gronden aan de Vennemansweg hier ook bij, en kwamen zo in handen van Reint's dochter Jenneken en zoon Reint, terwijl zoon Jan op het oudershuis bleef. Met uitzondering van *Dennenboom* en *Hoekhuis*, die op een gegeven moment door gebrek aan erfgenamen werden gekocht en verpacht door buurtgenoten, bleven de andere plaatsjes lange tijd in handen van dezelfde families. En zoals in die tijd gebruikelijk was trouwde men tamelijk strikt binnen de eigen sociaal-economische en religieuze kring, wat het ingewikkelde patroon van onderlinge huwelijken mede verklaart. Alleen de bewoners van het *Hoekhuis* waren katholiek en trouwden dus in die gemeenschap. Deze hadden hun bezit overigens te danken aan hun (katholieke) verwanten op *Molendijk*.
- 13 Jan Marks (*Vorden 1830).
- 14 Albert Jan Lindenschot (*Ruurlo 1825) was in 1854 ingetrouwd op *Klein Laar*, met Jenneken Meulenbrugge (*Vorden 1826; haar vader Garrit was een achterneef van Garrit Jan en Fredrika Meulenbrugge).
- 15 Henricus Marx (*Fürstentum Solms ca. 1764), trouwde in 1799 te Vorden met een meisje uit Ruurlo. De protestantse familie Marx stamde uit Hessen en zal wel niet verwant zijn geweest aan Karl Marx, die joods was en uit Trier (Rheinland-Pfalz) kwam.

rondgezworven te hebben in de Achterhoek. Jan Willem trouwde in 1825 te Laren met een meisje uit Winterswijk, en hun zoon Jan werd vijf jaar later in Vorden geboren.

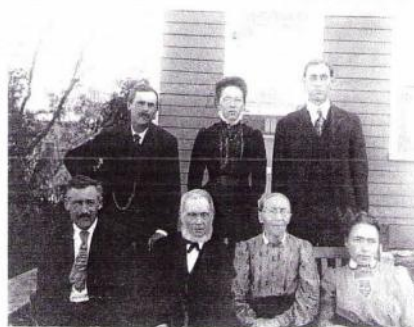
De kleine Jan werd er als elfjarige al op uit gestuurd, eerst naar Warnsveld, en dan —na wat omzwervingen als timmermansknecht¹⁶ in Leesten, Vierakker, Vorden en Zutfen— in 1861 weer terug naar Vorden, waarschijnlijk omdat hij "moest" trouwen¹⁷ en, wie weet hoe, de kost moest verdienen voor vrouw en kind. In de jaren 1866-1872 zien we hem, eerst af en toe en later steeds vaker, als los-vaste timmerknecht bij Lindenschot.

De zaken zullen slecht gegaan zijn, want in juli 1872 pakt Jan zijn biezen en vertrekt met vrouw en kinderen naar Amerika, samen met zijn broer Bernard (bakkersknecht) en diens gezin, die daarvoor in Velswijk (gem. Zelhem) hadden gewoond. De beide broers vestigden zich, zoals zo veel Achterhoekers, in Iowa, en werden daar boer. Of ze net zo succesvol zijn geweest als Herman Eggink valt niet te zeggen (het waren andere tijden), maar wel dat er, eenmaal in Amerika, geen kindersterfte meer optrad. Dit verschijnsel valt ook op bij andere emigrantenfamilies, terwijl die daar toch vaak onder zeer primitieve en afgelegen omstandigheden aan de gang moesten zien te komen. Het zegt waarschijnlijk veel over de slechte levensomstandigheden hier en de reden van vertrek.

Dennenboom in 1960, vlak voordat het huis werd afgebroken en de familie Tragter er nieuw bouwde.

18

De fam. Marks voor hun huis in Pella (Iowa) in 1911, t.g.v. het 50-jarige huwelijk van Jan Marks en Gerritjen Wolters. De twee kinderen rechts boven zijn in Amerika geboren. Moeder Gerritjen overleed een maand later.

Na het vertrek van de familie Marks kwam de familie Onstenk¹⁹ in 1872 op *Dennenboom* wonen, om, na in korte tijd drie van de zes kinderen te hebben verloren, naar de oostelijke Kamer van *Kranengoor* (Mosselseweg 9) te verhuizen.

De Onstenks werden in 1884 opgevolgd door Hendrikus Mokkink en zijn vrouw, mogelijk om in de buurt te wonen van zoon Johannes²⁰, die in 1881 op *Hoekhuis* (Grensweg 1 Lochem, nu *Tromphof* genaamd) was gekomen. De Mokkinks waren katholiek en kerkten dus op de Kranenburg. Hiervoor volgden ze, min of meer rechtsstreeks, langs *Dennenboom* en dwars door de Belten en door Mossel, een pad dat op oude kaarten staat aangegeven als "Mokkinks kerkepad".

16 Jan's broers (Zelhem, Voorst, Warnsveld, ambt-Doetinchem) leerden ook allemaal een vak (bakker, zadelmaker, timmerman).

17 Met Gerritje Wolters (*Vorden 1835), die twee maand na het huwelijk hun eerste kind ter wereld bracht.

18 Foto's vriendelijk ter beschikking gesteld door Gerda Teunissen-Tragter (links) en Kathy Moore (rechts).

19 Garrit Jan Onstenk (*Hengelo 1829, riet- en strodekker).

20 Hendrikus Mokkink (*Hengelo 1825), zoon van bovengenoemde Jan Mokkink. Zijn zoon Johannes (*Vorden 1855) was gehuwd met Berendina Johanna Casteel (*Vorden 1856) en verloor tussen 1889 en 1905 maar liefst vijf van de zeven kinderen. Zijn achterkleinzoon woont nog steeds op *Kasteel*, Mosselseweg 22.

Toen vader en moeder Mokkink overleden waren en het huis weer vrij kwam keerde Alberdina Onstenk²¹ in 1897 terug op *Dennenboom*, samen met haar gezin, om drie jaar later in te trekken bij haar inmiddels weduwnaar geworden vader op *Kranengoor*, vanwaar ze in 1908 naar een pasgebouwd huis²² aan de Kapelweg (no. 4) verhuisden.

Op *Dennenboom* was inmiddels Garrit Willem Vreeman uit Harfsen komen wonen, en werd hier 19 jaar later opgevolgd door zoon Gerrit en diens vrouw Aaltje Olthof²³. Na Gerrit's overlijden hertrouwde Aaltje met Derk Jan Lijftogt²⁴ en vertrok in 1936 naar elders.

Gerda Rossel

-
- 21 Alberdina Onstenk (*Vorden 1856) was in 1882 te Warnsveld gehuwd met Albert Meijerink (*Vorden 1839).
- 22 In 1907 gebouwd door en eigendom van Lindenschot op *Klein Laar*. Waarschijnlijk moesten de Meijerinks *Kranengoor* verlaten omdat dit, samen met het grootste gedeelte van de Wildenborch, verkocht werd door de fam. Brants.
- 23 Garrit Willem Vreeman (*Laren 1850). Zoon Gerrit (*Harfsen 1892) trouwde in 1918 met Aaltje Olthof (*Hengelo 1896) van het *Armenhuis*. De iets minder jonge Wildenborchers herinneren zich misschien nog dat Gerrit's broer Evert Antonie G. J. Vreeman (*Almen 1887) op het *Olde Vreemanshuus* (Oude Borculoseweg 1) woonde en diens zoon Albert (*Vorden 1908) op *Hoekhuis*.
- 24 Derk Jan Lijftogt (*Vorden 1897).